

АСНОЎНЫЯ КАМПАНЕНТЫ ПРЫКАЗКІ ЯК МОЎНАЙ АДЗІНКІ: ПРЫКАЗКАВАЯ СТРУКТУРНА-СЕМАНТЫЧНАЯ МАДЭЛЬ

MAIN COMPONENTS OF A PROVERB AS A LANGUAGE UNIT: STRUCTURAL- SEMANTIC MODEL OF PROVERB

Я. Я. Іваноў,

*доктар філалагічных навук, дацэнт, загадчык
кафедры тэарэтычнай і прыкладнай
лінгвістыкі МДУ імя А. А. Куляшова;*

Ю. А. Петрушэўская,

*кандыдат філалагічных навук, дацэнт
кафедры тэарэтычнай і прыкладнай
лінгвістыкі МДУ імя А. А. Куляшова*

E. Ivanov,

*Doctor of Philology, Associate Professor, Head of
the Department of Theoretical and Applied Linguistics,
Mogilev State University named after A. Kuleshov;*

Ju. Petrushevskaya,

*PhD in Philology, Associate Professor of the
Department of Theoretical and Applied Linguistics,
Mogilev State University named after A. Kuleshov*

Паступіў у рэдакцыю 18.10.21.

Received on 18.10.21.

Артыкул прысвечаны вызначэнню асноўных кампанентаў прыказкі як моўнай адзінкі, якія падзяляюцца на структурныя і семантычныя. Цэнтральным кампанентам прыказкі, што аб'ядноўвае яе структуру і семантыку, вызначаецца структурна-семантычная мадэль, пад якой разумеецца эталон (ідэальны ўзор), або інварыянт, плана зместу прыказкі, які ўтвараецца і выкарыстоўваецца ў масавай свядомасці носьбітаў мовы для ідэнтыфікацыі прыказкавых варыяцый і трансфармацый у маўленні адной і той жа прыказкі, для дыферэнцыяцыі блізкіх па структуры і семантыцы прыказак у адной мове, для атаясамлівання аналагічных па структуры і семантыцы прыказак у розных мовах.

Ключавыя словы: беларуская мова, парэміялогія, моўны афарызм, прыказка, структура, семантыка, структурна-семантычнае мадэляванне, прыказкавая мадэль.

The article is devoted to defining the main components of a proverb as a language unit which can be divided into structural and semantic. The central component of a proverb which unites its structure and semantic is its structural-semantic mode. It can be understood as a standard (perfect pattern) or an invariant of the plane of content of a proverb which is created and used in mass consciousness of native speakers for identification of proverb variations and transformations in speech of one and the same proverb, for differentiation of proverbs which are close in structure and semantic in the same language, for finding analogical in structure and semantic proverbs in different languages.

Keywords: the Belarusian language, paremiology, language aphorism, proverb, structure, semantic, structural-semantic modeling, proverb model.

У сучасным беларускім мовазнаўстве вывучэнне прыказак акрэслілася ў асобны напрамак – парэміялогію [1], хоць яны пачалі сістэматычна вывучацца як лінгвістычны аб'ект яшчэ з канца 1950-х гг., а з пачатку 1990-х гг. занялі сталае месца ў мовазнаўчых даследаваннях [2]. Разам з тым дагэтуль застаецца дыскусійным пытанне размежавання прыказак як моўных адзінак (часткі прыказкавага фонду мовы) і як фальклорных твораў (клішыраваных фразавых тэкстаў), што актуальна ў межах распрацоўкі лінгвістычнай тэорыі афарызма [3; 4; 5], адным з класаў якога вызначаюцца прыказкі (як разнавіднасць моўных афарызмаў) [6, с. 66–76; 7, с. 390–391], а парэміялогія разглядаецца як частка лінгвістыкі афарызма [8, с. 21; 9, с. 41]. Не склалася і адназначнага пункту погляду на тое, якія кампаненты прыказкавых структуры і зместу з'яўляюцца лінгвістычна значымі, г. зн. адыгрываюць істотную і неабходную ролю як у існаванні прыказак у мове і функцыянаванні іх у маўленні, так і ў разуменні і апісанні прыказкі як мовазнаўчага аб'екта.

Мэта артыкула – вызначыць лінгвістычна значныя кампаненты прыказкі і абгрунтаваць ролю структурна-семантычнай мадэлі як асноўнага кампанента прыказкавай адзінкі ў яе эмпірычным разуменні (як істотнай і неабходнай часткі плана зместу прыказкі, адлюстраванага ў свядомасці носьбітаў мовы).

Фактычным матэрыялам для даследавання паслужылі функцыянальна актыўныя адзінкі з ліку прыказкавага складу сучаснай літаратурнай мовы [10], прыказкавага мінімуму і асноўнага фонду [11–13], іншамоўных аналагаў беларускіх прыказак [14–16].

У даследаванні ўстаноўлена, што найбольш значымі ў лінгвістычным плане кампанентамі структуры (сукупнасці форм выражэння зместу) прыказак з'яўляюцца лексічны склад, граматычная арганізацыя, фармальныя варыянты (разнавіднасці). У сваю чаргу, найбольш значымі ў лінгвістычным аспекце кампанентамі семантыкі (агульнага значэння) прыказак з'яўляюцца ўнутраная форма, прыказкавы прататып, паняцці і вобразныя ўяўленні, адлюстраваныя ў слоўных кампа-

нентах прыказак [17, с. 8–9]. Усе гэтыя кампаненты аб'ядноўвае прыказкавая структура-семантычная мадэль у яе эмпірычным разуменні, як эталон (ідэальны ўзор), або інварыянт, плана зместу прыказкі, адлюстраваны ў моўнай свядомасці і актуалізаваны пры кожным ужыванні прыказкі ў маўленні. Паняцце прыказкавай структура-семантычнай мадэлі ўпершыню ўводзіцца ў навуковы зварот, таму патрабуе спецыяльнага абгрунтавання.

Уяўленне аб прыказкавай мадэлі не мае агульнапрынятага вызначэння ў мовазнаўстве. Многія лінгвісты ўвогуле адмаўляюць прыказкам у здольнасці іх мадэлявання нахштальт іншых моўных адзінак з прычыны таго, што змест прыказкі фарміруецца, па словах В. М. Тэлія, па-за межамі «ўласна моўнай структурацыі» [18, с. 512]. Разам з тым В. М. Макіенкам распрацавана паняцце «фразалагічная мадэль» як «структурна-семантычны інварыянт устойлівых сочетаний, схематически отражающий относительную стабильность их формы и семантики» [19, с. 53], што даволі шырока выкарыстоўваецца ў сучасным мовазнаўстве ў дачыненні да прыказак розных моў [20]. Распрацоўваюцца і ўласна прыказкавыя мадэлі. Так, структурныя мадэлі вызначаюцца на аснове сінтаксічнага мадэлявання прыказак, таму не адрозніваюцца ад іх структура-семантычных тыпаў [1, с. 69–78]. Вывучаецца семантычнае мадэляванне прыказак, напрыклад, іх «стэрэатыпныя мадэлі» [21]. У гэтай сувязі неабходна ўдакладненне паняццяў «мадэляванасць прыказак» і «прыказкавая мадэль» (або «мадэль прыказкі»).

Паняцце мадэляванасці прыказак трэба разумець дваяка. Па-першае, з пункту погляду мадэлявання сістэмных (унутрымоўных) суадносін іх плана зместу з формамі яго выражэння (уласцінасці прыказак як адзінак моўнай сістэмы). Па-другое, з пункту погляду мадэлявання іх плана зместу і/або форм яго выяўлення як спецыфічных моўных ці маўленчых утварэнняў (безадносна ўласцінасцей прыказак як адзінак моўнай сістэмы). Першае разуменне можна лічыць знешнім, паколькі яно накіравана на кваліфікацыю і апісанне прыказак як разнавіднасці адзінак мовы. Другое разуменне з'яўляецца для прыказак іманентным, паколькі яго асноўная задача – найбольш дакладна вызначыць прыметы і ўласцінасці прыказкі безадносна іх тоеснасці (або ізаморфнасці) прыметам і ўласцінасцям іншых моўных адзінак. Вызначыць магчымасці (межы і ўмовы) мадэляванасці прыказак як адзінак мовы, відаць, немагчыма без спроб мадэлявання іх асобных прымет і ўласцінасцей, таму адной з важных задач сучаснай

парэміялогіі, на наш погляд, з'яўляецца вызначэнне і вычарпальнае апісанне на падставе правіл лінгвістычнага мадэлявання розных семантычных, структурных, функцыянальных характарыстык прыказак, г. зн. распрацоўка адпаведных прыказкавых мадэляў і іх паслядоўная верыфікацыя на матэрыяле рознаструктурных моў.

Пад прыказкавай мадэллю мэтазгодна разумець, зыходзячы з агульнай канцэпцыі моўнай мадэлі [22], рэальны ці ідэальны аб'ект, які імітуе (узнаўляе) або адлюстроўвае (апісвае) пэўныя прыметы, характарыстыкі, уласцінасці прыказак у спрошчаным выглядзе, у схематычнай, але дастатковай форме для рэпрэзентацыі тых параметраў прыказкі, якія мадэлююцца. Прыказкавыя мадэлі можна дыферэнцаваць па прадмеце мадэлявання на семантычныя, структурныя, функцыянальныя. Усе яны размяжоўваюцца, па-першае, паводле полінгвальнай або моналінгвальнай прыналежнасці прыказкавага матэрыялу на тыпалагічныя і дэскрыптыўныя, па-другое, па аб'ёме мадэлявання на агульныя (ахоплваюць прыказкавы фонд цалкам), прыватныя (рэпрэзентуюць пэўны тып прыказак) і адзінкавыя (як аналагі асобных прыказак). Трэба адзначыць, што прыказкавыя мадэлі адрозніваюцца па ступені сваёй рэпрэзентатывнасці, якая залежыць, па-першае, ад паўнаты (дастатковасці) прыказкавага матэрыялу, які з'яўляецца аб'ектам мадэлявання; па-другое, ад правільнасці гіпотэзы, зыходзячы з якой будзецца мадэль і якая заснавана на папярэдняй інфармацыі аб прадмеце мадэлявання; па-трэцяе, ад магчымасці і вынікаў эмпірычнай верыфікацыі пабудаванай мадэлі на матэрыяле адной або некалькіх моў.

Найбольш рэпрэзентатывнымі, на наш погляд, трэба лічыць структура-семантычныя тыпалагічныя і дэскрыптыўныя адзінкавыя прыказкавыя мадэлі, паколькі яны блізкія па сваім аб'ёме аб'екту мадэлявання (з'яўляюцца не яго аналагам, а спрошчанай формай), цалкам грунтоўна на эмпірычных ведах аб ім (не патрабуюць для сваёй пабудовы выкарыстання лінгвістычных тэорый), верыфікуюцца шляхам назірання і інтраспекцыі (як даследчыкам, так і любым носьбітам мовы).

Узорам структура-семантычнай дэскрыптыўнай адзінкавай прыказкавай мадэлі можна лічыць рэканструкцыю прыказкі ў якасці рээстравай адзінкі ў нарматыўным даведніку (аб'яднанне ўсіх варыянтных і факультатывных форм яе лексічна-семантычнага складу і граматычнай арганізацыі). Напрыклад: <Адна> *паршывая (шалудзівая, паганая) авечка (аўца) увесь статак (гурт, усю чараду) псуе (сапсуе)* [10, с. 67]; *Людзей (другіх) слухай, а (ды) свой розум май* або *Другіх слухай, а сваім розумам*

жыві, або *У людзей пытай і свой розум май* [10, с. 310–311] і да т. п.

Яскравым прыкладам структурна-семантычнай тыпалагічнай адзінкавай мадэлі прыказкі з’яўляецца рэканструкцыя ў полілінгвальным прыказкавым даведніку Дж. Пацалаі лексічна-семантычнага складу і граматычнай структуры інтэрнацыянальных прыказак, якія маюць у розных мовах свае нацыянальныя варыянтны (якія часткова супадаюць і/або ў рознай ступені адрозніваюцца ад агульнага структурна-семантычнага прыказкавага інварыянта, які спецыяльна рэканструюваны пры іх лексікаграфічным апісанні). Напрыклад: *Misfortunes seldom / never come alone (v1) or One misfortune follows / leads the other (v2) or From one misfortune many / another follow(s) (v3)* [14, р. 59]. Параўн.: бел. *Бяда адна не ходзіць, за сабою другую водзіць; Бяда ідзе і бяду вядзе; Бяда не ходзіць адна = балг. Една беда води друга; Не щастуето никога ни едва само = польск. Nie szczęście nigdy samo nie chodzi; Bieda nigdy sama jedna nie przychodzi = руск. Одна беда не ходит: всегда другую водит; Беда беду родит = слав. Jedna bieda nechodí sama; Nešťastie samo nechodí = славен. Nesreča pride redko sama = укр. Біда ніколи не ходить одна; Біда біду родить = чэш. Neštěstí nikdy nechodí samo = латыш. Nelaiمة nekad nenāk viena = літ. Viena bėda nevaikščioja = англ. Misfortunes / Hardships / Troubles never / seldom come alone / single / singly; One misfortune is the eve of another one; Troubles never come alone; Troubles never come singly = ням. Ein Unglück zieht das andere nach sich; Ein Unglück kommt selten allein = ісп. Un mal no / nunca viene solo = іт. Un malanno non vien mai solo = фр. Un malheur ne vient / n’arrive jamais seul і г. д. [16, с. 18].*

Трэба адзначыць той факт, што структурна-семантычныя адзінкавыя прыказкавыя мадэлі могуць існаваць (стварацца, верыфікавацца, карэктавацца, выкарыстоўвацца, захоўвацца і г. д.) не толькі штучна – як вынік навуковай дзейнасці спецыялістаў для разнастайных мэтаў лінгвістычнага апісання, але таксама і натуральна – як вынік маўленча-мысленчай дзейнасці для розных патрэбнасцей маўленчай камунікацыі (той істотны і неабходны кампанент плана зместу прыказкі, што выконвае функцыю ідэнтыфікацыі структурна-семантычных варыянтаў адной і той жа прыказкі, у тым ліку яе індывідуальна-аўтарскіх трансфармацый, і функцыю дыферэнцыяцыі розных прыказак з блізкай лексічна-граматычнай арганізацыяй і падобным або супрацьлеглым зместам). У гэтым сэнсе структурна-семантычная мадэль прыказкі рэалізуецца ў дзвюх разнавіднасцях: як тэарэтычная мадэль (для лінгвістычнага апісання як аналаг прыказкавай адзінкі) і як эмпірычная мадэль

(для моўна-маўленчага ўвасаблення як кампанент плана зместу дадзенай прыказкі).

Эмпірычныя структурна-семантычныя адзінкавыя прыказкавыя мадэлі ствараюцца носьбітамі мовы, успрымаюцца ў масавай свядомасці і ў яе межах узнаўляюцца як эталон (ідэальны ўзор), або інварыянт, плана зместу асобных (дадзеных) прыказак. Такія мадэлі маюць (або набываюць з часам) асаблівую значнасць для тых прыказак, якім уласціва вялікая колькасць структурна-семантычных варыянтаў (што не рэдкасць у прыказкавых фондах многіх моў), і адыгрывае вырашальную ролю ў суаднеснасці прыказкі з яе разнастайнымі індывідуальнымі варыяцыямі ў маўленні, часта вельмі далёкімі ад арыгінала (што шырока сустракаецца ў мове мастацкай літаратуры, публіцыстыкі, СМІ), а таксама з яе парадыйнымі пераўтварэннямі, т. зв. «антыпрыказкамі» [23; 24].

Аднак сваё найбольш важнае (без перабольшвання, цэнтральнае) месца эмпірычная структурна-семантычная адзінкавая прыказкавая мадэль займае пры аб’яднанні нацыянальных варыянтаў у розных мовах у адну агульную для гэтых моў (інтэрнацыянальную) прыказку, паколькі з’яўляецца ў моўнай свядомасці адзіным магчымым элементам, які дазваляе на ўзроўні глыбіннай прыказкавай структуры і семантыкі суаднесці існуючую лексічна-семантычную і граматычную разнастайнасць у розных (часам, вельмі далёкіх) мовах блізкіх па форме і сэнсу прыказак, абагульніць гэту разнастайнасць у інварыянтным выглядзе, ідэнтыфікаваць адпаведныя нацыянальныя прыказкі як міжмоўныя аналагі (варыянтны адной інтэрнацыянальнай прыказкі). Так, выкарыстанне структурна-семантычнага мадэлявання дазволіла размежаваць у прыказкавым фондзе беларускай мовы нацыянальна спецыфічныя і агульныя з іншымі мовамі адзінкі [16; 17; 25], вызначыць іншамоўнае паходжанне шэрага прыказак, якія лічыліся ўласна беларускімі [26–28].

Такім чынам, структурна-семантычная адзінкавая мадэль прыказкі (як эмпірычны феномен) з’яўляецца неабходным элементам прыказкавага плана зместу, найбольш лінгвістычна значным кампанентам прыказкі, які ў масавай свядомасці носьбітаў мовы звязвае ў адно цэлае ўсе складнікі яе структуры (лексічны склад, граматычную арганізацыю, фармальныя варыянтны) і ўсе яе семантычныя складнікі (унутраную форму, прататып, паняцці і вобразы). З дапамогай структурна-семантычнай прыказкавай мадэлі носьбіты мовы маюць магчымасць ідэнтыфікаваць і дыферэнцаваць прыказкі ў маўленні, а таксама вызначаць прыказкавыя аналагі ў розных мовах як нацыянальныя варыянтны адной агульнай для гэтых моў (інтэрнацыянальнай) прыказкі.

ЛІТАРАТУРА

1. Лепешаў, І. Я. Парэміялогія як асобны раздзел мовазнаўства / І. Я. Лепешаў. – Гродна : ГрДУ імя Я. Купалы, 2006. – 279 с.
2. Белорусская паремиология конца XX – начала XXI века (1991–2014 гг.) : библиогр. обзор / Е. Е. Иванов, Ю. А. Петрушевская // Паремология в дискурсе / под ред. О. В. Ломакиной. – М. : URSS : Ленанд, 2015. – С. 252–292.
3. Іваноў, Я. Я. Афарызм як прадмет філалогіі і аб'ект лінгвістыкі / Я. Я. Іваноў // Веснік БДУ. Серыя 4. – 1994. – № 3. – С. 61–65.
4. Иванов, Е. Е. Афоризм как объект лингвистики: основные признаки / Е. Е. Иванов // Вестник РУДН. Серия «Теория языка. Семиотика. Семантика». – 2020. – Т. 11. – № 4. – С. 660–706.
5. Иванов, Е. Е. Лингвистика афоризма / Е. Е. Иванов. – Могилёв : МГУ имени А. А. Кулешова, 2016. – 156 с.
6. Іваноў, Я. Я. Дыферэнцыяльныя прыметы афарызма / Я. Я. Іваноў. – Магілёў : Брама, 2004. – 160 с.
7. Иванов, Е. Е. Аспекты эмпирической квалификации афоризма / Е. Е. Иванов // Вестник РУДН. Серия «Теория языка. Семиотика. Семантика». – 2019. – Т. 10. – № 2. – С. 381–401.
8. Іваноў, Я. Я. Праблемы лінгвістычнага вывучэння афарызма / Я. Я. Іваноў. – Магілёў : Брама, 2003. – 194 с.
9. Іваноў, Я. Я. Афарыстычныя адзінкі ў беларускай мове / Я. Я. Іваноў. – Магілёў : МДУ імя А. А. Куляшова, 2017. – 208 с.
10. Лепешаў, І. Я. Тлумачальны слоўнік прыказак / І. Я. Лепешаў, М. А. Якалцэвіч. – Гродна : ГрДУ імя Янкі Купалы, 2011. – 695 с.
11. Ivanov, E. E. Paremiological Minimum and Basic Paremiological Stock (Belarusian and Russian) / E. E. Ivanov. – Prague : RSS, 2002. – 136 p.
12. Іваноў, Я. Я. Да праблемы вызначэння асноўнага парэміялагічнага фонду беларускай мовы / Я. Я. Іваноў // Веснік БДУ. Серыя 4. – 2006. – № 3. – С. 103–109.
13. Боева, Н. Е. Тетрады паремиографа. Вып. 5: Белорусские пословичные параллели русских пословиц паремиологического минимума / Н. Е. Боева, М. Ю. Котова. – СПб. : ВВМ, 2019. – 304 с.
14. Paczolay, G. European Proverbs in 55 Languages, with Equivalents in Arabic, Persian, Sanskrit, Chinese, and Japanese / G. Paczolay. – Veszprém : Veszprémi Nyomda, 1997. – 528 p.
15. Котова, М. Ю. Русско-славянский словарь пословиц (с английскими соответствиями) / М. Ю. Котова. – СПб. : Изд-во СПбГУ, 2000. – 360 с.
16. Петрушэўская, Ю. А. Універсальны і інтэрнацыянальны кампаненты ў парэміялагічным складзе беларускай мовы : беларуска-іншамоўны слоўнік / Ю. А. Петрушэўская. – Магілёў : МДУ імя А. А. Куляшова, 2020. – 316 с.
17. Петрушэўская, Ю. А. Прыказкавы фонд беларускай мовы: спецыфіка і нацыянальная адметнасць : аўтарэф. ... дыс. канд. філал. навук : 10.02.01 / Ю. А. Петрушэўская. – Мінск, 2021. – 29 с.
18. Фразеология // Общее языкознание. Внутренняя структура языка / отв. ред. Б. А. Серебренников. – М. : Наука, 1972. – Гл. 7. – С. 456–515.
19. Мокиенко, В. М. Славянская фразеология / В. М. Мокиенко. – 2 изд., испр. и доп. – М. : Высшая школа, 1989. – 287 с.
20. Поляков, О. Ю. Лингвистические модели английских пословиц: структурно-типологический аспект / О. Ю. Поляков, М. О. Полякова // Вестник Вятского гос. ун-та. – 2016. – № 1. – С. 65–70.
21. Semenenko, N. N. Stereotypic Model in the Focus of the Value Paroemia Representation / N. N. Semenenko [et al.] // Social Sciences. – 2015. – Т. 10. – № 6. – P. 1170–1172.
22. Булыгина, Т. В. Модель / Т. В. Булыгина, С. А. Крылов // Языкознание. Большой энциклопедический словарь. – 2-е изд. – М. : БСЭ, 1998. – С. 304–305.

REFERENCES

1. Lepeshau, I. Ya. Paremiyalogiya yak asobny razdzел mova-znaustva / I. Ya. Lepeshau. – Grodna : GrDU imya Ya. Kupaly, 2006. – 279 s.
2. Belorusskaya paremiologiya konca XX – nachala XXI veka (1991–2014 gg.) : bibliogr. obzor / E. E. Ivanov, Yu. A. Petrushevskaya // Paremiologiya v diskurse / pod red. O. V. Lomakinoy. – M. : URSS : Lenand, 2015. – S. 252–292.
3. Ivanou, Ya. Ya. Afaryzm yak pradmet filalogii i ab'ekt lingvis-tyki / Ya. Ya. Ivanou // Vesnik BDU. Seryya 4. – 1994. – № 3. – S. 61–65.
4. Ivanov, E. E. Aforizm kak obekt lingvistiki: osnovnye prizna-ki / E. E. Ivanov // Vestnik RUDN. Seriya «Teoriya yazyka. Semiotika. Semantika». – 2020. – T. 11. – № 4. – S. 660–706.
5. Ivanov, E. E. Lingvistika aforizma / E. E. Ivanov. – Mogilev : MGU imeni A. A. Kuleshova, 2016. – 156 s.
6. Ivanou, Ya. Ya. Dyferencyal'naya prymety afaryzma / Ya. Ya. Iva-nou. – Magileu : Brama, 2004. – 160 s.
7. Ivanov, E. E. Aspekty empiricheskoy kvalifikacii aforizma / E. E. Ivanov // Vestnik RUDN. Seriya «Teoriya yazyka. Semio-tika. Semantika». – 2019. – T. 10. – № 2. – S. 381–401.
8. Ivanou, Ya. Ya. Prablemy lingvistychnaga vyvuchennya afary-zma / Ya. Ya. Ivanou. – Magileu : Brama, 2003. – 194 s.
9. Ivanou, Ya. Ya. Afarystychnyya adzinki u belaruskay move / Ya. Ya. Ivanou. – Magileu : MDU imya A. A. Kulyashova, 2017. – 208 s.
10. Lepeshau, I. Ya. Tlumachal'ny slounik prykazak / I. Ya. Lepeshau, M. A. Yakalcevich. – Grodna : GrDU imya Yanki Kupaly, 2011. – 695 s.
11. Ivanov, E. E. Paremiological Minimum and Basic Paremiologi-cal Stock (Belarusian and Russian) / E. E. Ivanov. – Prague : RSS, 2002. – 136 p.
12. Ivanou, Ya. Ya. Da prablemy vyznachennya asnounaga pare-miyalagichnaga fondu belaruskay movy / Ya. Ya. Ivanou // Vesnik BDU. Seryya 4. – 2006. – № 3. – S. 103–109.
13. Boeva, N. E. Tetradi paremiografa. Vyp. 5: Belorusskie poslovichnye paralleli russkih poslovic paremiologicheskogo minimuma / N. E. Boeva, M. Yu. Kotova. – SPb. : VVM, 2019. – 304 s.
14. Paczolay, G. European Proverbs in 55 Languages, with Equiva-lents in Arabic, Persian, Sanskrit, Chinese, and Japanese / G. Paczolay. – Veszprém : Veszprémi Nyomda, 1997. – 528 p.
15. Kotova, M. Yu. Russko-slavyanskiy slovar' poslovic (s angliyskimi sootvetstviyami) / M. Yu. Kotova. – SPb. : Izd-vo SPbGU, 2000. – 360 s.
16. Petrusheuskaya, Yu. A. Universal'ny i internacyanal'ny kampanenty u paremiyalagichnym skladze belaruskay movy : belarуска-inshamouny slounik / Yu. A. Petrusheuskaya. – Magileu : MDU imya A. A. Kulyashova, 2020. – 316 s.
17. Petrusheuskaya, Yu. A. Prykazkavy fond belaruskay movy: specyfika i nacyanal'naya admetnasc' : autaref. ... dys. kand. filal. navuk : 10.02.01 / Yu. A. Petrusheuskaya. – Minsk, 2021. – 29 s.
18. Frazeologiya // Obshchee yazykoznanie. Vnutrennyaya struk-tura yazyka / отв. ред. B. A. Serebrennikov. – M. : Nauka, 1972. – Gl. 7. – S. 456–515.
19. Mokiенko, V. M. Slavyanskaya frazeologiya / V. M. Mokiенko. – 2 izd., ispr. i dop. – M. : Vysshaya shkola, 1989. – 287 s.
20. Polyakov, O. Yu. Lingvisticheskie modeli angliyskih poslovic: strukturno-tipologicheskii aspekt / O. Yu. Polyakov, M. O. Pol-yakova // Vestnik Vyatskogo gos. un-ta. – 2016. – № 1. – S. 65–70.
21. Semenenko, N. N. Stereotypic Model in the Focus of the Value Paroemia Representation / N. N. Semenenko [et al.] // Social Sciences. – 2015. – T. 10. – № 6. – P. 1170–1172.
22. Bulygina, T. V. Model' / T. V. Bulygina, S. A. Krylov // Yazykoz-nanie. Bol'shoi enciklopedicheskiy slovar'. – 2-e izd. – M. : BSE, 1998. – S. 304–305.

23. *Іваноў, Я. Я.* Антыпрыказкі і праблема іх вывучэння ў сучасным беларускім мовазнаўстве / Я. Я. Іваноў, І. С. Канава-лава // Вестнік БДУ. Серыя 4. – 2010. – № 3. – С. 11–15.
24. *Іваноў, Я. Я.* Беларускія антыпрыказкі як з’ява нацыянальнай лінгвакультуры / Я. Я. Іваноў // *Językoznawstwo*. – 2020. – № 1(14). – С. 83–106.
25. *Петрушевская, Ю. А.* Интернациональные, заимствованные и исконно языковые единицы в составе паремиологического фонда современного белорусского языка / Ю. А. Петрушевская // Вестник Новгородского гос. ун-та. Серия “Филол. науки”. – 2014. – № 77. – С. 123–126.
26. *Петрушэўская, Ю. А.* Пра сферу ўжывання і паходжанне прыказкі Адна галава добра, а дзве лепш / Ю. А. Петрушэўская // Вестник МГЛУ. Серія 1. – 2015. – № 5(78). – С. 84–96.
27. *Петрушэўская, Ю. А.* Пра сферу ўжывання і паходжанне прыказкі З вялікага гromу малы дождж / Ю. А. Петрушэўская // Роднае слова. – 2016. – № 1. – С. 44–47.
28. *Петрушэўская, Ю. А.* Пра сферу ўжывання і паходжанне прыказкі Хто мажа, той і едзе / Ю. А. Петрушэўская // Вестник Полоцкого гос. ун-та. Серія А. – 2016. – № 2. – С. 138–144.
23. *Ivanou, Ya. Ya.* Antyprykazki i prablema ih vyvuchennya u suchasnym belaruskim movaznaustve / Ya. Ya. Ivanou, I. S. Kanavalava // *Vesnik BDU. Seryya 4*. – 2010. – № 3. – S. 11–15.
24. *Ivanou, Ya. Ya.* Belaruskija antyprykazki yak z’yava nacyyanal’nay lingvakul’tury / Ya. Ya. Ivanou // *Językoznawstwo*. – 2020. – № 1(14). – S. 83–106.
25. *Petrushevskaya, Yu. A.* Internacional’nye, zaimstvovannye i iskonno yazykovye edinicy v sostave paremiologicheskogo fonda sovremennogo belorusskogo yazyka / Yu. A. Petrushevskaya // *Vestnik Novgorodskogo gos. un-ta. Seriya “Filol. nauki”*. – 2014. – № 77. – S. 123–126.
26. *Petrusheuskaya, Yu. A.* Pra sferu uzhyvannya i pahodzhanne prykazki Adna galava dobra, a dзве lepsh / Yu. A. Petrusheuskaya // *Vestnik MGLU. Seriya 1*. – 2015. – № 5(78). – S. 84–96.
27. *Petrusheuskaya, Yu. A.* Pra sferu uzhyvannya i pahodzhanne prykazki Z vyalikaga gromu малы dozdzh / Yu. A. Petrusheuskaya // *Rodnae slova*. – 2016. – № 1. – S. 44–47.
28. *Petrusheuskaya, Yu. A.* Pra sferu uzhyvannya i pahodzhanne prykazki Hto mazha, toy i edze / Yu. A. Petrusheuskaya // *Vestnik Polockogo gos. un-ta. Seriya A*. – 2016. – № 2. – S. 138–144.